

Molčeče viteze bojazni
In čut obide nemirú,
A vitez Završčan izprazni
Peneči kelih brez strahú.

Temà zagrne mu poglede,
Mrtvaški vikne zunaj ptič,
Drhtèč se mu teló sèsede,
Na tleh ne gane se — mrlič.

* * *

Raz stolp brni polnôčna ura,
V dvorana h vlada noč in mir,
Sumi pod gradom kalna Mura,
Na oknu vika v noč skovir.

A. M.

Kako se nosijo Slavonke.

(Sestavil J. Barlè.)

»Alaj sam se nakitila lipo,
Ne možeš mi zabaviti diko.«

Narodna pesem.

V nedeljo popoldne je. Dolga slavonska vas se zdi danes še belejša, solnčece sveti danes še prijazneje, kakor sicer, a svet, posebno ženski, je danes razstavil svoje najdragocenejše obleke, nakitil se z zlatom in srebrom. Starejši seljaki so posedli na klopi pred hišo, ali so se raztegnili po zeleni tratici v senci košatega oreha, mladež pa se je zbrala pod lipami blizo bele cerkvice in se tam zabavlja po svoje. Glasi se tamburica, čuje se jednolična, ali mila pesem mladih grl in vrti se kolo. Tako jednostaven je ples, in vendar ti je povšeči: tu je vse naravno, neprisljano in pristojno. One brhke Slavonke v pisanih, prebogato okrašenih krilih — kot da so pisane cvetke v najlepšem cvetu. Koliko raznovrstnih barv, koliko umetelnih okraškoy, koliko rmenega zlata!

Ni dolgo od tega, odkar se mnogi živo zanimajo za razne národne noše. Poprej se niso zavedali, da iz narodnih

noš najboljše spoznavamo okus, nadarjenost in umetelne nazore dotičnega naroda. Nù, če katerega naroda, tedaj je izvestno noša Hrvatov zanimiva, posebno pa Hrvatov v ravni Slavoniji, ker je med njimi še najbolj ohranjeno narodno življenje. Menim, da ne bode nikomur, najmanje pa mladim čitateljicam presedalo, če jim na kratko opišem žensko narodno nošo iz Slavonije, — moška ni tako zanimiva in dosti manj okusna in dragocena. Marsikaj vem iz svojega potovanja po ravni Slavoniji, za več poročil pa zahvaljujem veleč. gosp. Josipa Lovretića, znanega hrvaškega pisatelja. Njegov kratki opis v »Viencu« (1886., str. 10) in pa še posebna poročila so mi kaj dobro pomagala za ta spis; preskrbel mi je blagohotno tudi lepi slike, katere podaje »Dom in Svet« svojim čitateljem. Hvala mu! ¹⁾

¹⁾ Ob tej priliki zopet najvljudneje prosimo svoje prijatelje in sploh vse rodoljube slovenske, naj nam pošljejo ali preskrbé (če tudi na naše stroške) raznih slik, ki bi kazale naše slovenske

Torej kje da začnemo? Najvažnejši del ženske obleke so skúti (krila). Nanje se priveže ob slovesnih prilikah svilen zápreg (zastor, predpasnik), a ob navadnih dnevih je volnena prégača. Gornje telo pokriva óplećak, kateri je dvovrsten: pravi národní s širokimi rokavi in dolgimi čipkami in pa švabski, z ozkimi rokavi in malimi čipkami. Na óplećak oblečejo nekatere svilen ali atlasov prsluk (telesnik), katerega si bogato z zlatom našišejo, nekatere so pa brez njega. Okoli vrata si denejo ob slovesnih prilikah svilen, drugače pa navadno volneno, kupljeno máramo (robec); njeni krajci se pritrdé s kánico ali pa svilenim pasom. Svilen máramo si okrasé bogato z zlatimi lističi. Nato pride na vrsto najdragocenejša stvar, namreč po prsiah (glej sliko str. 353) lepa vrsta žoltih zlatov, velikih in malih, celó po pet in dvajset goldinarjev jeden (suferíni se zovejo), tako, da ni nič posebnega, če obesi bogato dekle na prsa cekinov v vrednosti do šeststo goldinarjev. Navežejo jih na osmih straneh z zlatim koncem, in naberejo na vrstico, katero pa pokriva — da se ne vidi — bela, čipkasta ógrlica (krongle, ovratnik). Glava je deklícam navadno odkrita, da se vidi drobna pleténica, katera je spletena kot iz sto drobnih vrvic, spredaj pa visoko gori počesana, da se vidita kakor dva rogova. Glavo si okrasé kaj okusno z raznim cvetjem, kadar se dá, z narav-

narodne noše, ali tudi jugoslovanske v obče. Narodna noša se je po Slovenskem skoro do cela poizgubila, le še ostanki se vidijo tu pa tam. Za nekoliko časa ne bode po njih niti sledú, ako nam domoljubni prijatelji ne pomorejo, da jih ohranimo potomcem vsaj v sliki in v popisih. — Mimogredé opomnim, da lahko ločimo besedi: *Noša* — način v obče, kako se ljudje nosijo, in *nošnja* — obleka posameznega človeka, gledé na kako posebnost. Uredn.

nim, po zimi pa z umetelnim. Uhani so jim raznovrstni, večkrat nosijo tudi mal cekin na uhu. Čižmice so tudi večkrat bogato nakrašene z zlatom.

Posamezne nošnje so kaj različne; kolikor vasij, toliko posebnostij. V prijazni Šijačiji nosijo se bolj preprosto, narod je ondi siromašen, v Krajini proti Brodu že bogateje, najbogateje in najokusneje pa tam od Djakova proti Vin-kovcem, vendar so tudi ondi v Krajini mnogo lepše nošnje, kakor pa v tako zvani »paóriji«, kjer ni bilo Krajine. Otok, Privlaka, Babinagreda slové daleč po svojih nošnjah, ali tudi svet je ondi lep, kakor bi si ga bili izbrali, zato poje pesem:

Otoćanke visoke divojke
Sve su tanke kano varošanke,
Svoje kose po gospodski nose.

Dalje proti plodnemu Sremu pa zopet peša narodna noša in premaguje tuja. Naši sliki sta iz Otoka in Privlake. Vendar ne samo po kraju, ampak tudi po letni dôbi, po raznih prilikah se menjajo nošnje. Oglejmo si jih ob raznih dôbah.

Advent je tudi Slavonkam nekako čas žalosti, zató je noša preprosta. Skuti so beli, okrašeni le z »razplitom« ali »priplitom«, obrobljeni so s črno svilo. Glavo si okrasé samo z zelenim listjem, ali pa z rmenim smiljem (neveni, immortelle). Na Božič se oblačijo s prav tanko belino (čenar), a še-le na Štefanje se okrasé s težko, bogato z zlatom izvezeno svilo in pa s kupljenim cvetjem: tako hodijo ob vseh nedeljah do pusta. Štirideset-dnevni post je zopet žalosten čas, zato se nosijo ondaj tako, kot da za kom žalujejo. Obleka jim je izvezena le z rdečo ali modro volno, prepasujejo pa se s suknjeno, temno pregačo. Glava jim je brez cvetja, prsi brez zatega lišpa. Težko dočakajo veselega vstajenja,

ko se oblečejo v tanko, dragoceno starinsko obleko svojih mater in babic, v katero se oblačijo ob vseh praznikih do sv. Marka. Ta obleka je najbolj zanimiva, zato, ker nam predstavlja narodno obleko nekoliko desetletij nazaj, vrhu tega je pravo narodno delo, brez tuje primesi. Od Markovega do adventa pa traja ona dôba, ko se ženski svet oblači najbolj dragoceno in preširno; ne vëš, ali bi se čudil tančici platna, ali skladnosti barv, ali obilnemu zlatu ali krasoti mladih obrazkov: lepa noša se tu strinja z lepim svetom in naravnim ali samosvestnim vedenjem. Tujec se čudi tej krasoti in skladnosti, vendar obžaluje ono potrato, ker tu »košati se vse v zlatu in svili«. Nekdanji časi narodnega blagostanja so minuli, a za svilo in za razna druga lepoticja se izdã mnogo dragega denarja. Vendar bi pa želel, da se vedno vzdrži lepi narodni obrt, da se ohranijo dragi proizvodi domače marljivosti, razno prirejeno, pretkano snežno-belo platno, okrašeno z raznobojnimi volnenimi okraski, dokaz narodne nadarjenosti in ponos ženskih rok!

Takó, kakor sem sedaj opisal, nosijo se deklice v cvetu mladosti. V trinajstem letu počne iz deteta postajati deklica, takrat si odkrije najpreje glavo in se začne česati po dekliško, samo ne okraši si je še s cvetjem, obleka ji je tako enostavna, kakor dekliška v postu; tudi ne nosi pregače, ampak črn zapreg. Drugo leto ob cerkvenem shodu se obleče takó, kakor dekleta v adventu, potem nosi polagoma tudi bolj slabo ali zastarelo svilo, a tretjega leta ob cerkvenem shodu evo prave »divojke« v zlatu in svili!

Kaj zanimivo je to, kako žalujejo deklice za svojimi stariši, brati in sestrami. Debela, konopljena obleka pokriva taki revici teló, opaše se s prosto suknjeno

pregačo, čez rame si dene črno maramo, lepe lase zaveže si povsem, da ne vidiš niti nitke, a na glavo si dene beli laneni robec, katerega pa ne zveže pod brado, nego kraji visé po prsih. Nogé ima bose, tudi ob nedeljah in praznikih. Tako je pet mesecev, takrat zavežejo kraje robca pod brado, a oblačijo se še pet mesecev takó žalostno. Še-le deseti mesec po smrti dragega pokojnika oblečejo že nekoliko pri robu okrašeno obleko in obujejo volnene čarape ali nátikače. Ščasoma oblečejo tudi laneno s temno volno okrašeno obleko in opašejo črni zapreg. Laneni robec je pa še vedno na glavi, še-le čez mesec dnij se pokrije deklica s črno rutico. Ko se je završilo leto od dneva pokopa, okraši se s črno svilo, a čez štirinajst dnij prvikrat odkrije glavo in pokaže zopet svojo lepo pletenico, vendar brez cvetja. Prihodnjo nedeljo evo je v bolj svetli svili z zelenim listjem na glavi, a čez teden dnij je oblečena kakor vsaka druga. Naj se tudi po zunanem pozna, kako mil je komu dragi pokojnik!

Hitro potečejo lepa, vesela dekliška leta, in iz brezskrbne deklice je mlada žena. Najprej razpoznaš ženo po lepi, bogati, z zlatom izvezeni šámiji iz črnega atlasa, katera pokriva glavo, ali takó, da se lãs prav nič ne vidi, kakor samo malo pri ušesih, kar zovejo *bikulje*. Ona, katera je še le začela nositi težko zakonsko breme, obleče na skute še svileno suknjo (navadno krilo), vendar jo visoko spodreca, da se izpod nje vidijo skuti, bogato okrašeni s čipkami. Kaj lepó si pripaše pred zapregom lep, okrašen *ótarak* (peškir, ručnik, otirača), kar znači, da mora mlada žena družini streči in da je tudi pripravna za vsako postrežbo. Ta *ótarak* nosijo povsodi, pa tudi v cerkev, odložé ga še le čez pet ali šest mesecev.

Zanimivo je, da že izprošena (zaročena) deklica ne žaluje za svojimi stariši, nego se že drugo nedeljo obleče v pisano svilo; mlada žena pa mora biti tudi na pogrebu okrašena s smiljkom, ker za njo so dnevi veselja, dnevi mladega zakona, katerih ne vznemiri niti največja nesreča. Drugače se mlade žene (snaše) ne razlikujejo mnogo od deklic, le šamijo nosijo in pa nekaterikrat lične škornjice.

Otročnice oblačijo bolj temno obleko, katero spuščajo dostojno do tál tako dolgo, dokler se zopet ne uvedejo v cerkev. One žene, katere niso več niti snaše, niti stare žene — zovejo jih sredovječne žene (v sredi svojega veka) — ne nosijo se več tako preširno, kakor mlajši svet, a oblačijo se bolj v belo obleko. Glave pokrivajo si ne samo s šamijo, ampak zavezujejo vrhu nje še maramo.

Kadar je pa iz cvetoče deklice postala nagubana starka, takrat več ne misli mnogo na obleko in oblači se preprosto v debelejšo platno, v šamijah si izbira črne, brez našiva, istotako tudi zapreg ali prégačo, krilo ji je povsem belo, samo doli je malo belo izvezeno. Cekinov ne nosijo, obočiče ali mindjuše (uhane) redko, a hodijo največ v opankah. Po zimi nosijo črno sukno iz kupljenega sukna, katera je pri mlajših jako lepo nakičena. Tako ima vsaka

dôba svojo nošo; a svojo poprejšnjo drago obleko, katera spominja na preteklo cvetno mladost in njena veselja, zapusti starka svoji mladi brhki vnučici, katera jo bode hranila dolgo kot lep spomin svoje babice, dokler je tudi ona ne podari morda še svoji vnučici. Tako je tako dolgo, dokler se naposled tudi obleka ne postara, saj vsaka stvar traja le malo časa.

Tako bi bil kratko opisal lepo narodno nošo ponosnih Slavonk. Res ni malo zanimivo pregledavati one najbolj različne našive in občudovati, kako se strijajo razne barve v lepo celoto. Kdor je bil na razstavi v Zagrebu, ogledal si je res marsikatero izmed teh oblek, vendar še vse premalo. Vsaka večja vas bi ti dala tega blaga za malo razstavo, treba je le, da pokukaš v prijazni kiljer (kučar, ajat, štalica — posebna hišica ali sobica, katero ima vsak par v zadruhi, kjer hrani svoj lastni imetek) bogate mlade žene ali deklice, pa si videl dosti. Nù, še vse drugače se podá lepa obleka lepemu obrazku in brhki postavi, pa stopi zato, prijazni čitatelj, kadar ti pripusti čas in pa mošnja, doli v ravno Slavonijo. Ogledaš si nošo, kakšna je — najbolji opis je nedostaten in slab — vidiš lepe narodne običaje, čuješ pravo narodno pesem in sto drugih zanimivosti. Ni tako pusta zemlja Slavonija, kakor si mislite, ne!

Ribič.

Metál je ribič, lép ko dan,
Vršo je metal, rekel solzán:

»Sam sem na širni zemlji, sam,
Kaj je veselje, nič ne znam —
Plávajte, plávajte, ribice, v vršo!
Lajšajte meni osodo najtršo!

Danes še rád bi ribic nalovil.
Danes bo krsto tesár izgotovil.
Dal bom tesárju petico srebrno,
Mater položil bom v krsto črno —
Potlej pa šel bom prôč odtód,
Morda pozábim bridkih nezgód.«

A. C. Slavin.

